

KORXONA INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI

Shaislamova Muazzamxon

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

ORCID: 0009-0002-5458-8068

muazzam1981@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonalarda innovatsion faoliyat samaradorligini baholashning ilmiy-uslubiy yondashuvlari tahlil qilingan. Maqolada innovatsion faoliyatni tashkil etishning resurs talablari, sifat va miqdoriy baholash mezonlari, shuningdek, yetakchi rus va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari (Zavlin, Fatxutdinov, Safronov, Somonkova va boshqalar) asosida nazariy asoslar ochib berilgan. Shuningdek, innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda diskontlash usuli, foyda indeksi (PI), sof joriy qiymat (NPV) va ichki foyda normasi (IRR) kabi ko'rsatkichlardan foydalanishning mohiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion faoliyat, samaradorlik, investitsiya, diskontlash, PI, NPV, IRR, sifat va miqdoriy yondashuv, iqtisodiy samaradorlik.

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Шаисламова Муаззамхан

Ташкентский университет информационных

технологий имени Мухаммада Аль-Хорезми

Аннотация. В данной статье проанализированы научно-методические подходы к оценке эффективности инновационной деятельности предприятий. В работе раскрыты теоретические основы организации инновационной деятельности, включая требования к ресурсам, качественные и количественные критерии оценки, а также научные взгляды ведущих российских и зарубежных ученых (Завлин, Фатхутдинов, Сафронов, Соменкова и др.). Кроме того, в статье раскрыта сущность применения метода дисконтирования и таких показателей, как индекс прибыльности (PI), чистая приведённая стоимость (NPV) и внутренняя норма доходности (IRR) при оценке эффективности инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, эффективность, инвестиции, дисконтирование, PI, NPV, IRR, качественно-количественный подход, экономическая эффективность.

SCIENTIFIC-METHODICAL BASIS OF ASSESSING THE EFFICIENCY OF AN ENTERPRISE'S INNOVATION ACTIVITY

Shaislamova Muazzamkhan

*Tashkent University of Information Technologies
named after Muhammad Al-Khwarizmi*

Abstract. *This article analyzes the scientific and methodological approaches to assessing the effectiveness of innovation activities in enterprises. The paper reveals the theoretical foundations of organizing innovation activities, focusing on resource requirements, qualitative and quantitative evaluation criteria, as well as the scientific views of leading Russian and foreign scholars (Zavlin, Fatkhutdinov, Safronov, Somenkova, and others). In addition, the article highlights the essence of applying the discounting method and indicators such as the Profitability Index (PI), Net Present Value (NPV), and Internal Rate of Return (IRR) in evaluating the effectiveness of innovative activities.*

Keywords: *innovative activity, efficiency, investment, discounting, PI, NPV, IRR, qualitative and quantitative approach, economic efficiency.*

Kirish.

Korxona innovatsion faoliyatining samaradorligi zamonaviy iqtisodiyotning barqaror o'sishi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi eng muhim omillardan biridir. Innovatsiyalar korxonaning texnologik yangilanishini, mahsulot va xizmatlar sifatining yaxshilanishini, ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishini hamda foyda marjasining ortishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, innovatsion faoliyat korxonaning uzoq muddatli strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilovchi va tashqi muhitdagi o'zgarishlarga tez moslasha olishini ta'minlaydigan asosiy boshqaruv funksiyalaridan biri hisoblanadi.

Innovatsion jarayonlarning uzluksizligi esa o'z navbatida moliyaviy, insoniy va tashkiliy resurslarning yetarli darajada safarbar etilishini talab etadi. Bu jarayonda ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini tashkil etish, yangi texnologiyalarni joriy etish, raqamli transformatsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlash va kadrlar malakasini oshirish muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, sanoat 4.0 sharoitida raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, Internet of Things (IoT) va avtomatlashtirilgan tizimlar asosida faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun innovatsion faoliyat samaradorligini aniqlash strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Afsuski, ko'plab mahalliy korxonalarda innovatsion faoliyatning o'zi emas, balki faqat alohida innovatsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi. Bu esa innovatsion rivojlanishning kompleks manzarasini to'liq ochib bera olmaydi, chunki innovatsion faoliyat bu faqatgina loyihaning yakuniy moliyaviy natijasini emas, balki butun korxonaning intellektual salohiyati, boshqaruv tizimi, tashkilot madaniyati va bozor moslashuvchanligi bilan uzviy bog'liq bo'lgan jarayondir.

Shu sababli, innovatsion faoliyat samaradorligini tizimli ravishda baholash metodologiyasini ishlab chiqish nafaqat korxona darajasida, balki milliy innovatsion tizim doirasida ham dolzarb masala hisoblanadi. Bunda baholash jarayonida nafaqat moliyaviy natijalar, balki ilmiy-texnik, ijtimoiy, ekologik va boshqaruv samaradorliklari ham hisobga olinishi lozim. Bu yondashuv innovatsion faoliyatni kompleks tarzda o'lchash, strategik qarorlar qabul qilishni asoslash va korxonaning uzoq muddatli barqaror o'sishiga xizmat qiluvchi mexanizmlarni shakllantirish imkonini beradi.

Adabiyotlar sharhi.

Ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, turli olimlar korxonalarda innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda o'ziga xos nazariy va amaliy yondashuvlarni ilgari surganlar. Ularning qarashlari innovatsion jarayonlarning murakkab tabiati, ko'p omilliligi va natijaviyligining ko'p qirrali ekanligini ta'kidlaydi.

Birinchidan, Zavlin (1998) innovatsion faoliyat samaradorligini kompleks tarzda — ya'ni ilmiy, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini o'zaro bog'liq holda baholashni taklif etadi. Uning fikricha, ijtimoiy samarani aniqlash eng murakkab jihat bo'lib, bu turdagi natijalarni miqdoriy o'lchovda ifodalash qiyin. Shu bilan birga, Zavlin yondashuvi innovatsion faoliyatni faqat moliyaviy natijalar bilan emas, balki jamiyatga, xodimlarga va iste'molchilarga ta'siri orqali baholash imkonini beradi.

Ikkinchidan, Fatxutdinov (2013) innovatsion faoliyat samaradorligini iqtisodiy, ilmiy-texnik, ijtimoiy va ekologik omillar tizimi orqali tahlil etish zarurligini ta'kidlaydi. U har bir omil uchun alohida ko'rsatkichlar majmuini ishlab chiqqan bo'lib, bu yondashuv resurslar va erishilgan natijalar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib beradi. Fatxutdinovning konsepsiyasiga ko'ra, innovatsion faoliyatni baholashda nafaqat ishlab chiqarish va moliyaviy natijalar, balki inson resurslari, ekologik barqarorlik va ijtimoiy ta'sirlar ham inobatga olinishi lozim.

Uchinchidan, Safronov (2014) innovatsion faoliyat samaradorligini moliyaviy va insoniy resurslar asosida baholash tizimini taklif etadi. U ishlab chiqqan modelda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish koeffitsienti, patentlanish darajasi, ilmiy ishlar nashr etilish intensivligi va "innovatsion leverage" koeffitsienti kabi ko'rsatkichlar mavjud. Ushbu tizim korxona ichida ilmiy izlanishlarning natijadorligini, moliyaviy barqarorlik darajasini va innovatsion tashabbuslarning iqtisodiy qaytishini baholash imkonini beradi.

To'rtinchidan, Somenkova (2017) innovatsion rivojlanish samaradorligini aniqlashda moliyaviy ko'rsatkichlar (daromad, rentabellik, mehnat unumdorligi) bilan bir qatorda innovatsion ko'rsatkichlar (ilmiy salohiyat, yangilik koeffitsienti, texnologik modernizatsiya darajasi)ni qo'shib o'rganish lozimligini qayd etadi. Uning fikricha, bunday tizimli yondashuv korxona innovatsion faoliyatini holistik tarzda baholash imkonini beradi.

Beshinchidan, Pallister (2010) o'z tadqiqotlarida innovatsion faoliyat ko'rsatkichlari korxonaning faoliyat sohasi, hajmi va bozor segmentiga qarab farqlanishi zarurligini ilmiy asoslab bergan. Unga ko'ra, ishlab chiqaruvchi, xizmat ko'rsatuvchi va texnologik kompaniyalar uchun innovatsion samaradorlikni baholash mezonlari turlicha bo'lishi lozim, chunki innovatsion natijalar har bir sohada turli ko'rsatkichlar orqali namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda yagona universal metodologiya mavjud emas. Har bir olim o'z konsepsiyasida innovatsion faoliyatning muayyan jihatlariga e'tibor qaratgan bo'lib, bu yondashuvlarning umumiy jihati — samaradorlikni kompleks tarzda, ko'p omilli tizim sifatida talqin qilishdir. Shu sababli, korxona darajasida baholashni amalga oshirishda ushbu metodlardan kombinatsiyalangan holda foydalanish eng maqbul yo'nalish sifatida qaraladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Umuman olganda innovatsion loyihalarning samaradorligini baholashda sifat ko'rsatkichlariga va miqdoriy ko'rsatkichlarga asoslangan yondashuvlar bo'lishi mumkin. Sifat ko'rsatkichlariga asoslangan yondashuvda loyiha samaradorligi uning korxona ko'zlagan maqsadlariga muvofiqligi bilan belgilanadi. Ma'lumki, har bir korxonaning faoliyatida belgilab qo'yilgan ichki umumiy va o'ziga xos maqsadlari bo'lib, innovatsion loyihalar ana shu maqsadlarga erishish imkoniyati nuqtai nazaridan baholanadi. Aytish mumkinki, bu yondashuvda innovatsion loyiha samaradorligi istiqbolda korxonaning bozordagi mavqeini mustahkamlashga qo'shadigan hissasi bilan belgilanadi. Bu yondashuv ko'proq korxona rahbariyatining kelajakdagi bozor sharoitida korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlash omillarini ko'ra bilish va qo'yilgan maqsadlarga erishishning eng maqbul yo'llarini topa bilish iqtidori bilan ham asoslanadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Innovatsion loyihalarni miqdoriy ko'rsatkichlar bo'yicha baholash loyiha rentabelligi va olinadigan foydaga asoslanadi. Innovatsion loyiha samaradorligini baholashda turli vaqt

oralig'ida qilingan xarajatlarni yoki ko'rilgan foydani bir vaqt ko'rsatkichiga "keltirish" muhim rol o'ynaydi. Chunki loyiha boshida sarflangan 1 so'm, ma'lum vaqt o'tganidan keyin olinadigan 1 so'm foydaga ekvivalent emas. Ya'ni, loyiha boshidagi 1 so'm, ma'lum vaqt oralig'idan keyin olinadigan 1 so'mga teng emas, balki undan ko'proq qiymatga ega. Bu holatni hisobga olib hisoblash usuli "diskont" usuli deyiladi. Loyihadagi pul oqimlari — talab qilinayotgan kapital xarajatlar va natijada kirib kelayotgan pul oqimlari hisob-kitob qilinib, alternativ loyihalar bilan solishtiriladi va eng maqbul variant tanlab olinadi. Tanlangan variant bilan bog'liq risklar baholanadi, bunda kompyuterda modellashtirish dasturlari bilan bir qatorda korxona rahbarlarining tajribasi va bilimlariga ham tayaniladi. Loyiha samaradorligini baholashda yagona, umumiy tan olingan usul yo'qligiga qaramasdan, quyidagi ko'rsatkichlar loyihaning samarali va maqsadga muvofiq ekanligini ko'rsatishi mumkin.

Loyihadan olinayotgan sof foyda, mablag'larni bank depozitiga qo'yishdan olinadigan foydadan kattaroq bo'lishi.

- Loyihaning rentabelligi inflyatsiya darajasidan yuqori bo'lishi.
- Loyihaning rentabelligi boshqa alternativ loyihalarnikidan yuqoriligi.
- Loyihaning korxona strategik maqsadlariga muvofiqligi.

Miqdoriy yondashuv asosan loyihalarga sarflangan investitsiyalar miqdorini olinadigan sof foyda bilan solishtirishga asoslangan bo'lib, bunda ko'pincha diskont usulidan foydalaniladi. Bu usul ancha aniqlik bilan ishlaydi, chunki u inflyatsiya, bank foizlari va foyda olish normalarini hisobga olish imkonini beradi. Ushbu usulda "rentabellik indeksi" (profitability index, PI), sof foyda yoki "sof diskontlashtirilgan foyda" (net present value, NPV) hamda "ichki foyda normasi" (internal rate of return, IRR) kabi ko'rsatkichlarni aniqlash mumkin.

Rentabellik indeksini aniqlash kapital xarajatlarni ketgan vaqt oralig'ini hisobga olgan holda hisoblangan foyda bilan solishtirish orqali aniqlanadi. (*formula 1*)

$$PI = \frac{1}{K_n} \sum_{n=0}^N (R_n - S_n) \frac{1}{(1+r)^n} \quad (1)$$

Foyda indeksi birdan katta bo'lsa loyiha rentabel, birdan kichik bo'lsa aksincha rentabel emas deb hisoblanadi.

NPV ko'rsatkichini (net present value, NPV) hisoblash "Sof diskontlashtirilgan foydani" ko'rilyotgan vaqt oralig'idagi yig'indisini topishdan iborat. (*formula 2*)

$$NPV = \sum_{n=0}^N (R_n - S_n) \frac{1}{(1+r)^n} \quad (2)$$

Berilgan diskont normasiga qarab, loyihaning samaradorligi hisoblangan NPV ning qiymatiga qarab aniqlanadi: bu qiymat qanchalik katta bo'lsa, loyihaning samaradorligi ham shunchalik yuqori bo'ladi. NPV qiymati birdan kichik bo'lsa, loyiha samarador emas deb hisoblanadi.

IRR (internal rate of return) ko'rsatkichi yordamida kapital xarajatlarni olingan natijalarga teng bo'ladigan diskont normasini aniqlab beradi. Agar IRR ko'rsatkichi investor tomonidan talab etilyotgan foyda normasiga teng yoki undan katta bo'lsa, loyiha samarador deb hisoblanadi.

Yuqoridagilarga asoslanib, innovatsion loyihalarning samaradorligini aniqlashda ikkala yondashuvni, ya'ni sifat va miqdoriy ko'rsatkichlarga asoslangan yondashuvlarni ham qo'llash maqsadga muvofiq. Bunda asosiy maqsad foyda ko'rish bo'lmagan loyihalarda birlamchi o'rinda sifat ko'rsatkichlariga asoslangan yondashuvni qo'llab, miqdoriy tahlilni yordamchi usul sifatida qo'llash to'g'riroq bo'ladi. Va, aksincha, foyda olishga yo'naltirilgan innovatsion loyihalarda birlamchi miqdoriy tahlil va sifat ko'rsatkichlari ikkilamchi o'rinda bo'lishi maqsadga muvofiq degan xulosaga keldik.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyat samaradorligini baholash masalasi ko'plab olimlarning e'tibor markazida bo'lib, bu borada bir qator mualliflar tomonidan turli uslubiy yondashuvlar ishlab chiqilgan. Ularning umumiy jihati shundaki, innovatsion faoliyatni baholash faqat moliyaviy natijalar bilan cheklanmay, balki ilmiy, texnik, ijtimoiy va ekologik jihatlar bilan ham uzviy bog'liq bo'lishi lozim.

Birinchi yondashuv Zavlin (1998) tomonidan ilgari surilgan bo'lib, u innovatsiyalar samaradorligini kompleks tarzda — ilmiy, iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlar asosida baholash zarurligini ta'kidlaydi. Zavlin fikricha, ayniqsa ijtimoiy samarani miqdoriy o'lchovda ifodalash murakkab bo'lsa-da, bu ko'rsatkichlarni hisobga olish innovatsion jarayonlarning to'liq natijasini ochib berishga yordam beradi. Mazkur uslubning afzalligi shundaki, u innovatsiyaning nafaqat korxona daromadiga, balki jamiyat farovonligiga qo'shgan hissasini ham inobatga oladi.

Keyingi muhim yondashuv Fatxutdinov (2013) tomonidan ishlab chiqilgan. U innovatsion faoliyat samaradorligini iqtisodiy, ilmiy-texnik, ijtimoiy va ekologik omillar tizimi asosida tahlil qilishni taklif etadi. Muallif har bir omil uchun alohida ko'rsatkichlar majmuini shakllantirgan bo'lib, bu yondashuv resurslardan foydalanish va erishilgan natijalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni baholash imkonini beradi. Shuningdek, u ijtimoiy va ekologik samarani real o'lchash qiyinligini qayd etadi, biroq ayrim holatlarda bu ko'rsatkichlarni, masalan, ish o'rinlarining ko'payishi, xodimlar daromadining oshishi yoki chiqindilar hajmining kamayishi kabi indikatorlar orqali aniqlash mumkinligini ta'kidlaydi.

Aniksin (2007) esa innovatsion faoliyat samaradorligini aniqlashda "innovatsion faollik koeffitsienti"dan foydalanishning o'zi yetarli deb hisoblaydi. Bu ko'rsatkich korxonadagi innovatsion jarayonlarning intensivligi va natijadorligini ifodalaydi. Shu bilan birga, Dubrovina va Xramova (2013) o'z tadqiqotlarida innovatsion rivojlanishning resurs va natija komponentlarini tizimli baholash zarurligini ta'kidlab o'tadilar.

Safronov (2014) tomonidan ishlab chiqilgan yondashuv innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda amaliy ahamiyat kasb etadi. U quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanishni taklif etadi: innovatsion faoliyatni moliyalashtirish koeffitsienti, bitta yangilikni ishlab chiqishning o'rtacha davomiyligi, ilmiy ishlanmalar patentlanish darajasi, ilmiy xodimlarning nashr faolligi hamda moliyaviy leverage (qarz kapitalining umumiy aktivlarga nisbati). Ushbu yondashuv korxonada ilmiy tadqiqot va ishlab chiqish (R&D) natijadorligini hamda xodimlarning innovatsion faolligini baholash imkonini beradi. Biroq, Safronovning ta'kidlashicha, ba'zi ko'rsatkichlar bo'yicha muntazam monitoring olib borish amaliyotda murakkablik tug'diradi.

Somenkova (2017) innovatsion rivojlanish samaradorligini moliyaviy va innovatsion ko'rsatkichlarning birligida tahlil qilishni taklif etadi. Unga ko'ra, baholash tizimi quyidagi asosiy indikatorlardan iborat bo'lishi kerak: korxonaning ilmiy salohiyati, mahsulotning yangilik koeffitsienti, ilmiy-texnik izlanishlarga sarflangan xarajatlarning natijadorligi, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish samaradorligi va ilmiy ishlanmalar intensivligi. Somenkova bu ko'rsatkichlarni korxonaning statistik va buxgalteriya ma'lumotlari asosida hisoblash mumkinligini qayd etadi.

Yuqoridagi yondashuvlar tahlilidan kelib chiqib aytish mumkinki, innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda yagona universal usul mavjud emas. Har bir olim o'z konsepsiyasida innovatsion jarayonlarning ma'lum jihatlarini ustuvor deb bilgan. Shu sababli, amaliy baholashda turli metodlarning kombinatsiyasidan foydalanish eng maqbul yo'l hisoblanadi. Umuman olganda, korxonalarda innovatsion faoliyat samaradorligini aniqlash uchun to'rtta asosiy ko'rsatkichlar guruhi ajratiladi:

- Ilmiy-texnik salohiyat — ilmiy tadqiqotlarga ajratilgan xarajatlar, patent va litsenziya soni, ilmiy faollik darajasi;
- Innovatsiyalarni amaliyotga tadbiq etish dinamikasi — yangi ishlanmani yaratish va ishlab chiqarishga joriy etish oralig'idagi vaqt, mahsulotning "hayot sikli";

- Yangilanish darajasi — yangi mahsulotlar ulushi, ularning eksport salmog'i, texnologik modernizatsiya tezligi;

- Tashkiliy-insoniy salohiyat — innovatsion bo'linmalar soni, xodimlarning malakasi va ilmiy darajasi.

Bu ko'rsatkichlarning barchasidan bir vaqtning o'zida foydalanish shart emas. Ular korxonaning faoliyat sohasi, strategik maqsadlari va resurs salohiyatidan kelib chiqib tanlanadi. Muhimi, innovatsion faoliyat samaradorligini baholash muntazam ravishda amalga oshirilib, uning natijalari asosida boshqaruv qarorlari qabul qilinishi zarur. Bu jarayon korxonaning raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, baholash turli subyektlar tomonidan ham amalga oshirilishi mumkin:

- bozor hamkorlari – yangi qo'shma loyihalarda ishtirok etish imkoniyatini aniqlash maqsadida;

- raqobatchilar – bozordagi pozitsiyani saqlab qolish va innovatsion ustunlikni baholash uchun;

- investitsion tashkilotlar – innovatsion faoliyatning moliyaviy barqarorligi va investitsiya istiqbollari tahlil etish uchun;

- davlat organlari – innovatsion loyihalarni subsidiyalash yoki imtiyozlar berishning maqsadga muvofiqligini aniqlash uchun.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion faoliyat samaradorligini baholash tizimi korxonaning strategik maqsadlari, soha xususiyatlari va resurs salohiyatidan kelib chiqib ishlab chiqilishi lozim. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarning aksariyati ishlab chiqaruvchi korxonalarga qaratilgan bo'lib, telekommunikatsiya tarmog'i korxonalari faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari hali yetarlicha o'rganilmagan. I. Pallister esa innovatsion faoliyat ko'rsatkichlari soha xususiyatiga qarab farqlanishi lozimligini ilmiy asoslab bergan.

Xulosa va takliflar.

Yuqoridagi tahlillardan ko'rinib turibdiki, innovatsion faoliyat samaradorligini baholash – ko'p qirrali, kompleks va tizimli yondashuvni talab etuvchi jarayondir. Olimlar tomonidan taklif etilgan metodlar shuni ko'rsatadiki, samaradorlikni aniqlashda faqat moliyaviy natijalarga emas, balki ilmiy, texnik, ijtimoiy va ekologik omillarga ham e'tibor qaratish zarur. Sifat va miqdoriy yondashuvlarning uyg'un qo'llanishi korxonaning innovatsion rivojlanish darajasini aniqroq baholash imkonini beradi.

Shuningdek, har bir korxona o'zining faoliyat sohasi, strategik maqsadlari va resurs salohiyatidan kelib chiqib, eng maqbul baholash usulini tanlashi lozim. Innovatsion faoliyatni muntazam tahlil qilish, baholash natijalariga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish va ularni amaliyotda qo'llash korxonaning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, telekommunikatsiya sohasidagi korxonalarning o'ziga xos jihatlari hisobga olgan holda maxsus metodologik yondashuvlarni ishlab chiqish zarur.

Adabiyotlar/Jumepamypa/Reference:

Aniksin Yu.P. (2007) *Korporativnoe upravlenie innovatsionnym razvitiem.* – Moskva: Omega-L, – 411 s.

Dubrovina N.A., Xramova E.S. (2013) *Metod otsenki effektivnosti innovatsionnoy deyatel'nosti promyshlennogo predpriyatiya.* // *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo universiteta.* №4. – S. 137–146.

Fatxutdinov R.A. (2013) *Innovatsion menedjment.* – Sankt-Peterburg: Piter., – 448 s.

Pallister I. (2010). *Innovation Update 08–10: Measuring Innovation.*

Safronov D.M. (2014) *K voprosu ob otsenke effektivnosti innovatsionnoy deyatel'nosti predpriyatiya.* // *Sibirskaya finansovaya shkola.* №2(103). – S. 83–87.

Somenkova N.S. (2017) *Sovershenstvovanie metodiki otsenki effektivnosti innovatsionnogo razvitiya predpriyatiya.* // *Rossiyskoe predprinimatel'stvo.* – T.18, №5. – ISSN 1994–6937.

Zavlin P.N., Vasil'ev A.V. (1998) *Otsenka effektivnosti innovatsiy.* – Sankt-Peterburg: Dom "Biznes-pressa", – 216 s.